

Josef Brůža a spol.

František Steidl

Úvod

Čas od času si ještě někdo vzpomene, že na Klatovsku i na Domažlicku prožívali lidé v roce 1950 poměrně intenzivně velký politický proces, který byl zejména později označován jako „Josef Brůža a spol. – zločiny velezrady a vyzvědačství“. Podrobnosti o něm nezná už skoro nikdo. Zaměříme se trochu více alespoň na osobu Josefa Brůži a na jeho blízké příbuzné, kteří byli aktéry onoho procesu.

Rodina Brůžových

Pocházeli všichni z Dlažova. V usedlosti čp. 46 žil Josef Brůža starší (nar. 1878) a živil se jednak jako pekař a jednak jako zemědělec. Manželku měl Annu pocházející ze Soustova od Kohelů. S ní měl spoustu dětí, z nichž pro nás budou důležití zejména Josef (nar. 1902), Václav (nar. 1905) a Eduard (nar. 1911). Když Josef Brůža starší ovdověl, oženil se v roce 1918 ještě jednou. Jeho druhá manželka se jmenovala Markéta Dubnová, byla výrazně mladší než on a pocházela z Hluboké u Kdyně. Ze soužití s ní se narodili ještě dva synové – Jaroslav v roce 1919 a Oldřich v roce 1924.

Josef odešel studovat do Plzně na učitelský ústav, oženil se a měl malého syna. V době pro nás rozhodné byl řídícím učitelem v Chodské Lhotě a těšil se zde oblibě i vážnosti. Angažoval se ve veřejných funkcích, všemožně pomáhal v životě obce. Byl členem sociální demokracie a z ní přestoupil v roce 1949 do Komunistické strany spolu s podstatnou částí tehdejšího členstva.

Václav na přelomu let 1949 a 1950 se živil jako rolník v Dlažově a bydlel už v samostatné usedlosti.

Eduard byl tehdy nadporučíkem SNB v Plzni a ve stejném místě se zdržoval i Jaroslav, který pracoval jako drogistický asistent.

Oldřich několikrát přešel hranice do Bavorska, až zůstal v cizině definitivně. I poté se však vracel přes zelenou hranici do Čech. Opravdu asi přenášel zprávy a zjišťoval nějaké skutečnosti víceméně politického rázu. Nebude daleko od pravdy asi ani tvrzení československých orgánů z té doby, že tak všechno činil v zájmu americké CIA, která jeho činnost řídila. Potvrzovali to obžalovaní v tom zmíněném procesu a vyplývalo to i ze všech okolností, které postupně vycházely najevo. Dlouho však tyto jeho aktivity netrvaly. Oldřich si brzy splnil svůj sen a odplul lodí Protea 3 už na konci roku 1950 do Austrálie. Tam po propuštění z uprchlického tábora začal pracovat v továrně produkující sušené ovoce.

Pro úplnost se musíme zmínit ještě alespoň o dvou blízkých osobách. S Eduardem pracoval u SNB také jistý Karel Polák a podílel se alespoň zčásti na činnosti, která byla předmětem onoho politického procesu. Byl švagrem Josefa Brůži, bratrem jeho manželky Anny, pocházeli oba ze Smržovic. Druhou osobou je švagr bratrů Brůžových Kocík. Vzal si jejich sestru Barboru a bydleli ve Struhadle. Po smrti manželky zřejmě sdílel stejný sen o australské emigraci jako

Oldřich Brůža a spolu s nejbližšími svými příbuznými tam odešel rovněž. V trestním spise se jeho jméno objevuje také, v cizině se úzce stýkal s Oldřichem.

Příběh samotný

Nakonec se celkový dojem z procesu ustálil na závěru, že iniciátorem veškeré trestné činnosti byl emigrant a agent CIA Oldřich Brůža, který navíc sloužil jako voják asi dva roky na Šumavě a dobře ji znal. Vykonavatelem jeho pokynů na českém území byl pak zejména jeho polorodý bratr Josef. Logicky se zdá, že rozhodující úlohu zde hrály úzké příbuzenské vztahy, přirozená bratrská láska a náklonnost, snaha pomáhat bližnímu, byť třeba s vědomím, že se může jednat o trestnou činnost. Také ale bylo zřejmé, že žádný z obžalovaných neměl jediný důvod k tomu, aby vítal politické změny, ku kterým ve státě v roce 1948 došlo. Velkou roli zde hrálo i převádění osob přes hranice, podílel se na tom přímo i sám Josef Brůža, který měl pomoci celkem osmi lidem k útěku. Nepopíral to, ovšem hlavní a nezastupitelnou úlohu na hranici měl další spoluobžalovaný Václav Sedláček. Mladý člověk, který pracoval jako lesník v Červeném Dřevě. Ten byl nejdůležitějším převaděčem i rádcem ve vztahu k poměrům na hranici. Vyzvedával mrtvou schránku, kterou snad Oldřich zřídil u samé hranice z bavorské strany (asi někde u nynějšího hraničního přechodu Hofberg – Fleky). Distribuoval pak písemnosti na českou stranu a ukládal do schránky zase zásilky z ČSR.

Josef také podle pokynů bratra Oldřicha pravděpodobně opatroval zprávy (rozmístění českých orgánů a institucí v českých městech, bydliště politicky důležitých českých činníků, mapy se zákresy polohy vojenských a policejních stanovišť, popisování nálad v obyvatelstvu a podobně). Na tom se zčásti podíleli také Eduard Brůža s Polákem. Václav Brůža byl podle všeho v podstatě jen poslem, který doručoval či vyzvedával u různých lidí zásilky, třeba jen s prádlem nebo se vzkazy pro uprchlíky či naopak od nich. Totéž se dá říci podle obsahu spisu i o jeho bratru Jaroslavovi. Byla asi pravda, že jednotlivé zásilky či vzkazy se označovaly určitými hesly.

Pro dnešní lidi z regionu je rozhodně zajímavé, že se ve spise hovoří o místech zde dobře známých. Oldřich se nějaký čas, hlavně asi po svém útěku z vyšetřovací vazby Okresního soudu v Domažlicích, skrýval v lese na Vrchu svaté Markéty u Dlažova, tajné schůzky „agentů“ a našich lidí se odehrávaly ve stodole v Dlažově, v Chodské Lhotě, ve Struhadle, na různých místech v Klatovech, na Sušicku atd.

Trestní spis

Vyšetřovací část spisu, tedy ta od Státní bezpečnosti, není k dispozici. Jen z náznaků, jak o ní mluvili obžalovaní u hlavního líčení, je patrné, že výslech každého obžalovaného měl desítky stránek. Ačkoli atmosféra u hlavního líčení musela být pro obžalované přímo zoufalá, přesto někdy hovořili o tom, že něco z protokolů o jejich výpovědích vůbec není pravda, že to neřekli nebo že k tomu byli vyšetřovatelem donuceni. Na to přítomný státní zástupce ihned reagoval tím, že rozšířil obžalobu o další trestné činy v souvislosti s osočováním státních orgánů. Objektivně ale musíme říci, že výhrady obžalovaných směřovaly spíše do podružnějších okolností, v zásadě se prakticky všichni až na jedinou výjimku k žalované trestné činnosti doznávali a odkazovali na to, co řekli bezpečnostním orgánům při výslechu. Zdůrazňovali ale

také, že svoje jednání nechápali tak, že napomáhají k protistátní činnosti imperialistům či agentům CIA, ale že to brali všechno spíše přátelsky a snažili se pomoci lidem, které odněkud znali nebo s nimiž byli v příbuzenském poměru. Zajímavým momentem je skutečnost, kterou konstatoval i soud samotný: Josef Brůža ve snaze ochránit své příbuzné bral někdy vinu na sebe více než původně vyplývalo z výsledků provedených v přípravném řízení.

Obžalováno bylo nakonec 23 lidí, ovšem jejich složení vypadá spíše nesourodě. Kromě lidí, o kterých jsme už hovořili, se zde ze známějších lidí objevuje plukovník Ladislav Nedbal z Klatov se svojí dcerou Olgou, sokolský činovník Antonín Axamit ze Kdyně, a také řada obyčejných lidí z Klatovska i Domažlicka. Vedle nich ale zase lidé z celé republiky zde zcela neznámí – to se jedná spíše o ty, kteří chtěli ilegálně překročit hranice nebo k tomu někomu pomáhali. Oldřich Brůža mezi obžalovanými nebyl, údajně byl odsouzen v jiném procesu k trestu smrti jako uprchlý.

Hlavní líčení

Ačkoli jej vedl Státní soud z Prahy, konalo se v Klatovech ve velké porotní síni zdejší soudní budovy. Důvody k tomu byly zřejmé – průběh měl zastrašit obyvatelstvo a odradit jej od podobných „nekalých“ úmyslů. Proběhlo ve druhé polovině dubna 1950. Soudní spis má dodnes značku Or I/II 11/50.

Předsedou senátu byl Dr. Vojtěch Rudý, přísedícími z povolání plk. dr. Otakar Matoušek a dr. Karel Kruk, přísedícími z lidu pplk. Jan Sobol a František Kartouz. Obhajobu vykonávaly často osoby známé i z pozdějšího svého působení v advokacii a nutno říci, že alespoň někteří z přítomných mužů požívali dobré profesní pověsti. Někteří obžalovaní si své obhájce zvolili na plnou moc, často samozřejmě prostřednictvím svých příbuzných. Ty, kteří si advokáta nevybrali, obhajoval ex officio JUDr. Kantůrek.

Všechno včetně vyhlášení rozsudku se stihlo za několik dnů. Obžalovaní dostali slovo, svědků zřejmě nebylo třeba s ohledem na postoje obžalovaných. I zde je třeba objektivně říci, že přes všechnu zrudnost procesu nepůsobí skutkový děj jako úplně vykonstruovaný bezpečnostními orgány. K většině předmětných událostí asi skutečně došlo. Zapadaly časově do sebe a obžalovaní je s podrobnostmi přiznávali a popisovali. Dokonce se dá zjistit, že okolnosti korespondovaly i s obsahy jiných obdobných trestních spisů z našeho regionu (například proces Rejšek a spol. ze Sušicka). Jen ten halasný politický podtext byl falešný, všechny osoby jednaly z přirozených pohnutek a vzletné fráze o nepřátelské cizině a třídním nepříteli, které by jim orgány činné v trestním řízení rády vkládaly do úst, jim byly zjevně cizí. Už jsme upozorňovali, že obžalovaní si dovolili i říci, že něco z jejich policejních protokolů není pravda a že to museli podepsat po donucení.

Rozsudek

Vinnými byli uznáni všichni obžalovaní a uložené tresty byly více než přísné. Josef Brůža dostal trest smrti provazem, Eduard Brůža 28 roků těžkého žaláře, Jaroslav Brůža 25 let, Václav Brůža 12 let, Ladislav Nedbal doživotí, jeho dcera Olga 10 roků 5 měsíců a v těchto relacích se pohybovaly i ostatní tresty. A to zcela pomíjíme ty druhy uložených trestů, které se v té době

odsouzených osob tak citelně nedotýkaly – ztráta majetku, ztráta služební hodnosti, ztráta občanských práv, peněžité tresty a podobně.

Jinak působí až směšně první část odůvodnění rozsudku. Je to v podstatě politická agitace jakoby opsaná z úvodníku Rudého práva, popisující praktiky zlého imperialismu a statečný boj dělnické třídy proti nim.

Odvolání

Většina odsouzených jej podala prostřednictvím svých obhájců. Odvolání působila nepříliš výbojně, jejich autoři zjevně nechťeli svým klientům ještě více uškodit a žádali spíše ponížným tónem o mírnější tresty. Přezkumné jednání se konalo v Praze jen za několik měsíců, odvolacímu senátu předsedal JUDr. Wagner. Šmahem byly všechny podané opravné prostředky zamítnuty a prvoinstanční rozsudek byl tedy potvrzen.

Ohlasy

Jak bylo tehdy zvykem, už v průběhu hlavního líčení psali soudu dělníci pracující „rozhořčení“ tím, co měli udělat obžalovaní a co se oni dozvídali samozřejmě jen z poměrně stručných novinových zpráv. Zjevně se jednalo o dopisy psané na politickou objednávku stranických či odborových orgánů. Autoři žádali pro obžalované co nejpřísnější potrestání. Vyznamenaly se tak mnohé klatovské továrny, instituce a organizace. Stranou nezůstaly ani kronikáři. V porovnání s tónem „dělnických“ dopisů však zmínky uveřejněné v dlažovské či chodskolhotské kronice působí přece jen zdrženlivěji. Pouze dlažovské učitelky si ve své školní kronice neodpustily zmínku o svém podivu nad tím, že takoví lidé jako Brůžové navštěvovali jejich školu, ve které ony nyní vychovávají děti...

Následné události

Většina odsouzených později žádala o milost. Na příkladu Josefa Brůži pak můžeme sledovat postupný vývoj těchto tolik krušných chvil jak pro odsouzené samotné tak také pro jejich nejbližší. Josef Brůža mnohokrát o zmírnění trestu žádal sám, ovšem stejně tak to činili jeho manželka, jeho syn Milan a dokonce jeho matka Víme ale, že se nejednalo o jeho matku vlastní, která byla už dlouho po smrti. Určitě šlo o matku nevlastní, o kterou se ale Josef měl na svobodě rovněž starat a která měla nějaký čas v Dlažově krámek. Jednou příbuzní neúspěšně žádali dokonce o audienci u prezidentovy manželky Marty Gottwaldové, na některých dokumentech s tím souvisejících je podepsán sám Klement Gottwald. Už koncem roku 1950 byl odsouzenému rozhodnutím prezidenta změněn trest smrti na doživotí. V roce 1955 se vztahovala na Josefa Brůžu amnestie a trest mu tak byl změněn na odnětí svobody v trvání 25 let. Další dvě amnestie z roku 1960 a z roku 1962 se na něho ale naopak nevztahovaly s ohledem na politický charakter jeho odsouzení (s označením, že byl přímým agentem imperialistické rozvědky či že byl organizátorem protistátní skupiny rozvíjející nebezpečnou podvratnou činnost). Na jaře 1963 mu tak zbývalo odpykat bezmála 12 let. Tehdy mu byla žádost o milost prezidentskou kanceláří zamítnuta.

On se ale někdy v té době na svobodu dostal. Ze spisu se zdá, že v roce 1963, sami příbuzní si myslí, že byl doma už v roce 1962, ale to se zdá být prakticky nemožné. V únoru 1963 mu totiž

příslušnou žádost ještě oficiálně zamítli. To by musel být v tehdejší vězeňství ještě mnohem větší nepořádek než si umíme představit. Je ale pravdou, že zprávy podávané prezidentovi k jeho rozhodnutí jsou z té doby velmi různorodé. Některé říkají, že už by mohl být Brůža z vězení propuštěn, neboť je už dost napravený, nemocný a doma potřebný, jiné zase uvádějí, že výkon trestu u něho neplní svůj výchovný účel, odsouzený se odmítá podrobit převýchově, neprojevuje kladný postoj k našemu zřízení, byl 6x kázeňský potrestán. Pokud by se dalo hovořit o zlepšení v jeho projevech, platilo by to prý až v poslední době.

Josef Brůža měl v té době podle zpráv z věznice Leopoldov dost podlomené zdraví – chronický katar průdušek, vysoký krevní tlak a stav po operaci kýly.

Jeho rodina v té době žila v Plzni, manželka pracovala jako kuchařka školní jídelny a Restaurací a jídelen, syn byl technikem ve Škodovce. Když byl Josef z vězení propuštěn, využila rodina nabídku jeho dalšího bratra Petra a manželé Brůžovi se přestěhovali k němu do Staré Role. Byt v Plzni nechali synovi a zdá se, že odtud odcházeli i proto, aby návrat otce z vězení mu nebránil v dalším kariérním vývoji. Ve Staré Roli pracoval Josef jako hlídač pekárny, ale dál trpěl zdravotními problémy. Nastoupil do karlovarské nemocnice na operaci, snad žaludečních vředů. Zákrok asi nebyl příliš úspěšný, musel se tam vrátit, a po další operaci v nemocnici dne 9.11.1964 zemřel.

Na západ Čech se po propuštění uchýlil Josef proto, že tam žili jeho bratři Petr a Pavel Brůžovi. Ty možná před osudem jejich bratrů zachránila skutečnost, že v předmětné době byli už dávno mimo náš region.

Eduard Brůža zemřel dne 1.11.1976 v Plzni, bratr Jaroslav ještě měsíc před ním. Václav zemřel v Dlačově dne 9. dubna 1982.

Všichni odsouzení z popisovaného zde soudního procesu byli rehabilitováni usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 15.1.1991 sp.zn. 14 Rt265/90.

Potomci rodiny Brůžových mezi sebou dál udržují styky a zajímavé je, že do Čech k nim několikrát zavítali i příbuzní z Austrálie.... Jen Oldřich se už do Čech nevrátil. Doslechl, že byl v nepřítomnosti také odsouzen k trestu smrti, a neměl pochopitelně příliš chuti cokoli riskovat. Zato se za ním krátce před svojí smrtí podívala k protinožcům jeho maminka Markéta.

Pro úplnost zde ještě dodejme, že v Klatovech vyšla z iniciativy JUDr. Jiřího Štancla a Františka Wiendla v roce 2015 publikace nazvaná Třetí odboj na Klatovsku a Domažlicku. Dočteme se v ní nějaké skutečnosti i o skupině bratrů Brůžových. Právě ale v případě Josefa Brůži se objevují nějaké nepřesnosti – v datu jeho narození a v místě jeho úmrtí.

Obrázek 1 – Josef Brůža s manželkou po propuštění z výkonu trestu

Obrázek 2 – Josef Brůža někdy v období druhé světové války před čp. 46 v Dlačově – nahoře ve dveřích jeho druhá matka Markéta

481	Serial No. 213725
Surname BRUZA	
Christian Names Oldrich	
Nationality CSR	Age 27.08.24 Sex M
Date of Arrival 9 Dec 1950	Marital State S Religion r.c
Ex Ship Protea 3	Description
Date of Departure 5/2/51	Height 5'6"
Destination	Weight 156
AUSTRALIAN DRIED FRUITS ASSOCIATION, RENAMRK, SA EL 7178	Hair Brown
Trade	Eyes Brown
Standard of Education	Complexion
Address of Next of Kin (If known)	Scars
	General med.
	Specimen of Signature Brůža Oldřich

(33)

Obrázek 3 – osobní karta Oldřicha Brůži z utečeneckého tábora v Austrálii

Obrázek 4 – Oldřich Brůža jako voják

Obrázek 5 – Eduard Brůža